

In 1979 verscheen van de hand van Régis Debray een nieuw boek waarin de media uitvoerig ter sprake komen, nl. "Le Pouvoir Intellectuel en France" uitgegeven bij de Ed. Ramsay te Parijs, 283 p. Wegens de interessante analyses die in dit boek naar voor komen, vonden wij het de moeite waard het uitvoeriger te bespreken.

de macht van de media

tony verhelle

"Ze kelen elkaar, huren elkaar, verkiezen elkaar. Ze selecteren, consacreran, begraven. Al wat publiceert, creëert, speelt of opinieert, hangt van hen af. Wie zijn ze, met hoeveel zijn ze? Zij spellen de wetten in de Republiek der letteren, der Kunsten en Ideeën, zij zijn de zachte Terreur."

Enkele maanden geleden publiceerde Régis Debray zijn tot op heden laatste boek: "Le pouvoir intellectuel en France". Alvorens dit boek te bespreken willen wij nog even ingaan op de figuur van Debray omdat deze uiteraard van belang is als achtergrond, vooral bij een boek als dit. (1967) Het boek dat hem beroemd maakte: "Révolution dans la Révolution" was gebaseerd op gesprekken met Guevara en Castro. Als verantwoordeling van de guerrillastrijd viel het de parlementaire weg aan waarvoor de traditionele kommunistische partijen opteerden. De revolutie had geen leiding nodig in de vorm van een partij, zelfs de stadsguerrilla schoot volgens Debray aan haar doel voorbij, de guerrilla had haar basis op het platteland. In dezelfde denktrant vond ook de vakbond geen genade wanneer hij te veel de zelfverdediging en te weinig de offensieve strijd voorstond.

Bij zijn pogingen om Guevara in Boliviaë weer op te zoeken werd hij er wegens medeplichtigheid aangehouden en tot een zware celstraf veroordeeld. Door een persoonlijke tussenkomst van De Gaulle werd hij uitgewezen en keerde naar Frankrijk terug.

Door de uitgave van "La Frontière en vooral van "Un jeune homme à la page" (beide 1967) raakte hij in Frankrijk ook bekend als "littéraire auteur", een term waaraan Debray zelf een gloeiende hekel heeft. Maar ook in de meeste van zijn "littéraires" werken blijft de politiek een rol spelen.

De interesse van Debray blijft voorlopig uitgaan naar Latijns-Amerika met werken als "Journal d'un petit bourgeois" (1970), een cynisch zelfportret, "Essais sur l'Amérique Latine" (1967), "Entretiens avec Allende sur la situation au Chili" (1971) (in het Nederlands vertaald), "Nous les Tupamaros" (1972), "La Critique des Armes", Les Epreuves du feu", La Guérilla du Che" en "L'autre Amérique" (alle 1974).

Vooral zijn gesprekken met Salvador Allende, waarop hij in het recentere boek "La neige brûle" (1977) terugkomt, doen hem inzien dat de gewapende strijd niet de enige methode is en dat een confrontatie via de politieke instellingen even nuttig kan zijn, zolang de revolutie maar het uiteindelijke doel blijft.

Hij gaat verder op deze weg wanneer hij zijn aandacht op Frankrijk richt en naar aanleiding van het uiteenspatten van het Front Commun in 1978 met "Lettre ouverte aux communistes et à quelques autres" de linkerzijde en vooral de kommunisten verwijt op 2 paarden te wedden: stemmenwinst en een gemeenschappelijk programma met de socialisten, met regeringsdeelname in het vooruitzicht. Deze twee zijn niet samen te realiseren en leidden reeds meermaals tot de breuk in het linkse front, aldus Debray.

Tussendoor schreef Debray nog enkele meer literaire werken zoals "L'indésirable" (1975) "Les rendez-vous manqués (pour Pierre Goldman)" (1975) en het hoger vermelde "La neige brûle" (1977, in het Nederlands verkrijgbaar).

In het boek waar het hier om gaat wil Debray het belang aantonen van de alliantie die de intelligentsia in de kapitalistische wereld gesloten hebben met wat hij een "nieuwe mediocratie" noemt.

Positiebepalingen

Het boek vangt aan met een reeks vragen en schijnbare tegenstellingen. Zo merkt Debray op dat er niet zoiets bestaat als "de intelligentsia" in de zin van een hechte sociale entiteit. Hij constateert dat de term macht in het intellectueel milieu veel wordt gebruikt, maar dat hiermee dan wel altijd de macht van "de anderen" wordt bedoeld. Over zichzelf praten de intelligentsia bijna niet, laat staan over de eigen "door kennis verworven macht."

Deze intelligentsia zijn niet te definiëren in het materieel productieproces, ze zijn geen eenvoudige economische categorie, meer een sociale. Omdat deze categorie uit zichzelf heel heterogeen is maakt Debray gebruik van de sociologische indelingen van de officiële onderzoekorganismen om te stellen dat er in Frankrijk sinds 1872 een relatieve stabiliteit is van de categorie "kunstenaars", terwijl er zich een "galopperende vooruitgang" voordeed, qua aantal, in de categorie "littéraire en wetenschappelijke beroepen". Aan de hand van deze cijfers kan men volgens Debray komen tot een totaal van 120 tot 140 000 personen (op een actieve bevolking van ± 22 miljoen) die de "intelligentsia française" vormen.

Schrijver vindt het trouwens een "ideologisme" uit de 19de eeuw, nu duidelijk weerlegd, te stellen dat het socialisme de intellectuelen bevoordeelt zoals het kapitalisme dat doet met zijn bezittende klasse. In het reële, bureaucratische socialisme dienen de intellectuelen tot niets, "zij worden geïntegreerd in de officiële kaders en zo geneutraliseerd als politieke kracht". Het kapitalisme daarentegen kan niet voortbestaan zonder zijn "verdrongen" intellectuelen, gemarginaliseerd om ze als

een actieve kracht te verbergen en te veroordelen tot een illusie van onechtheid".

De 3 tijdperken

Dit hoofdstuk waarin Debray de evolutie van de intelligentsia analyseert, vormt wel degelijk het kernpunt van zijn boek. Deze evolutie gebeurt volgens hem in 3 cycli. Een eerste cyclus, *de universitaire*, loopt van 1880 tot 1930 en beschrijft het universitair milieu als de toenmalige elite op intellectueel vlak. Tijdens deze halve eeuw blijven de proporties van deze elite merkwaardig stabiel in Frankrijk: 503 in 1880, 1445 in 1930 (ter vergelijking: hun aantal bedroeg in 1975 meer dan 43 000). Dat de macht van de elite omgekeerd evenredig is met haar aantal leden bewijst deze universitaire elite wanneer ze buiten alle verhoudingen begint toe te nemen. Dan verliest ze namelijk stilaan haar macht en begint ze "haar eigen rationele logica te verlaten om zich aan te passen aan de handelslogica inherent aan de media".

En zo verschuift het zwaartepunt van de intellectuele macht van de "profesoor" naar de "éditeur", waarmee een nieuwe cyclus wordt ingeluid, *de uitgeverscyclus* (1920-1960).

Uitgeven wil zeggen ter wereld brengen, openbaar maken en waar in deze periode de intellectuele elite uitgemaakt wordt door de schrijvers, is het duidelijk dat hun "beheerder", de uitgever, een sleutelpositie inneemt.

Tijdens deze periode blijkt de "revue", het literair tijdschrift, de voornaamste organisatievorm van de intelligentsia te zijn. Het was ook de tijd van de "ismen" die elk hun eigen "revue" hadden. Er was geen surrealisme zonder "Littérature", geen personalisme zonder "Esprit", geen existentialisme zonder "Les Temps Modernes", geen nouvelle critique zonder "Critique" en geen nouvelle vague zonder "Les Cahiers du Cinéma". Langzamerhand echter worden deze "revues" slechts een decoratief element omdat ze, aldus Debray, nog geen echte koopwaar ("marchandise") zijn, "Zij zochten invloed, niet het publiek, de waarheid (hun waarheid) en niet een consensus. Une bonne revue a au moins vingt ans d'avance sur son temps, un bon magazine n'a pas une semaine de retard", zegt Debray en hij leidt hiermee de derde cyclus in, *de mediacyclus* (1968- ?) De wetten van de macht geven per definitie gelijk aan een "maga-

zine" ten nadele van de "revue".

De intellectueel wordt hier in een nieuwe (afhankelijkheids)positie gedrongen, zijn autonomie was nooit absoluut, maar nu vermindert ook zijn relatieve zelfstandigheid in hoge mate. Elke daad, woord, artikel of boek is afhankelijk van het verdict van het publiek dat de intellectueel zich heeft gecreëerd om te blijven behoren tot de intellectuele elite.

De hoeveelheid "anderen" begint hier de waarde van het "ik" te bepalen. De massamedia hebben de bronnen voor intellectuele legitimering verveelvoudigd door de beperkte sfeer van één professionele intelligentsia (tot dan dé legitimatiebasis) te doorbreken en te omvatten in categorieën die minder veeleisend zijn. Hierdoor worden deze intelligentsia geatomiseerd, versplinterd, en verliezen aldus hun sociale densiteit en een groot deel van hun macht. De massamedia werken dan ook met persoonlijkheden, niet met collectiviteiten, met het sensationale en niet het verstaanbare, met afzonderlijke feiten en niet met algemene verbanden. De aldus ontstane "mediocratie" mag dan ook niet bekeken worden als het rijk van de professionele journalisten. Zij betekenen vooral hun verplettering "omdat de logica van de massamedia totaal tegenstrijdig is met de procedures van het ontdekken van een onmiddellijke realiteit".

Zo wordt wat Hegel "de waardigheid van het effectief reële" noemt, het werken van de abstractie naar het concrete, door de logica van de media vernietigd. Op universitair gebied ontstaat zo na 1968 (de universitaire "boom") een individu dat tot dan slechts in literaire kringen bekend was onder de naam "nègre littéraire". Op universitair vlak past de naam van "nègre théorique". Hij is het die de ideeën moet produceren en doorgeven aan zijn chefs (bepaalde professoren) die ze dan vlug naar de massamedia doorspelen en zo hun bekendheid en autoriteit doen aangroeien, en dus ook hun vermogen om nog meer potentiële "nègres théoriques" aan te trekken.

Als conclusie van deze analyse stelt Debray dat de verspreiders van de gedachte zich hebben losgemaakt van de producenten. Zij bepalen nu, naast volume ook de aard van die ideeënproductie en gaan logischerwijze over tot het verspreiden van hun "eigen ideeën". "Hoe verscheiden de magazines, kranten en audiovisuele media ook zijn in

aantal, hun denken is weinig verschillend".

Hoewel Debray zich hier met zijn analyse en theoretische constructie op de Franse maatschappij baseert, vooral met zijn tientallen frappante voorbeelden, kan ze toch niet afgedaan worden als louter daarop van toepassing. Daarvoor zit ze te vol met feiten en evoluties die in mindere of meerdere mate in de hele westerse kapitalistische wereld waargenomen kunnen worden. In die zin overstijgt het boek de grenzen die het zichzelf in de titel oplegt.

De logica van de macht

Willen de vroegere intellectuele machthebbers zich blijven waarmaken, dan moeten zij zich integreren in de hiërarchie van de huidige machtsinstituties: de massamedia.

"Dans la culture, prendre systématiquement le parti du 'nouveau' n'est pas faire oeuvre de novateur, mais de commerçant. En politique, prendre spontanément le parti de la majorité n'est pas agir en démocrate, mais en collabo".

Wat men de algemene smaak en opvattingen van het publiek noemt, zo zegt Debray, is in feite wat de op dat moment als "scheidsrechter optredende kaste het publiek als "natuurlijk" oplegt. In die redenering is het trouwens niet het onderwijsniveau dat van iemand een intellectueel maakt, maar de ambitie de mensen te beïnvloeden (la technologie de l'influence: "l'ambition"). Daardoor affiliëren de intellectuelen zich automatisch (par réflexe et par vocation) met degenen die de media beheersen. Deze corruptie (dynamique de l'influence: "la corruption") vindt op de eerste plaats de intellectuele eigenliefde als motief. Het kopen van macht moet ook niet meer stiekem gebeuren, maar wel onder de spots, voor liefst zoveel mogelijk toeschouwers. De leden van deze "haute intelligentsia" zijn "verhangen" aan hun publiek imago. "Kom ik wel goed over?" is een veel kwellender vraag dan "Heb ik wel de juiste ideeën?" De onzekerheid van deze "hoge intelligentsia" is dus existentieel en wordt enkel tijdelijk weggenomen door de massamedia.

Hiërarchische kentekens

De invloed van de individuen, zo stelt Debray, hangt in deze tijd rechtstreeks af van het aantal en de belangrijkheid van de journalisten die ze onder hun vrienden tellen (les nouveaux pres-

tiges). Het is niet meer nodig iets te denken of te schrijven, zich als zodanig aandienen is essentieel om zich van de rest te onderscheiden. Het medianetwerk fungeert hierbij als logistieke steun, het "vedettariaat" viert hoogtij. Schrijver plaatst hier ook een vaststelling waar feministen zich zeer terecht reeds decennia aan ergeren: om te weten op welk niveau men zich bevindt, in gelijk welk beroep, volstaat het het aantal vrouwen op dat niveau te tellen. Dit geldt het meest voor de zgn. intellectuele activiteiten en vindt zijn hoogtepunt (van discriminatie) in politiek en massamedia ("la pyramide des sexes" zegt Debray).

In elk sociaal concept is het de "niet-wederkerigheid" in de relaties en verhoudingen die het verschil tussen de "groten" en het "klein grut" uitmaakt. Zo hangt b.v. de auteur voor de lancering van zijn boek af van de journalist, maar de journalist hangt op geen enkele wijze af van die auteur. Uit deze asymmetrie kunnen de "kleintjes" enkel voordeel halen wanneer ze zich beperken tot en integreren in de "perimeter" van de dominerende klasse. Ook de inkomensweerspiegelen de macht van de cultuurideologen. De maatschappij betaalt haar ideologen (les "PDG idéologiques") nog 2 maal meer dan de grote "PDG's" in de privésector doorgaans verdienen.

Hoge en lage clerus

Hoe is dan het ontstellend onevenwicht (in aantal en in macht) te verklaren tussen hen die het nieuws "maken" (in de meest grondige zin van het woord) en hen die het aanhoren. Debray ziet hiervoor 2 redenen. Als eerste de concentratie, die bij het traditioneel centralisme van de vroegere machthebbers het monopolie der ideeën van de media voegt. Een maximum aan beslissingen ligt in een minimum aantal handen. De tweede reden is het rendement. De alomtegenwoordigheid van "de partij" in totalitaire landen wordt in onze westerse "democratieën" vervangen door de alomtegenwoordigheid van de media. Valt deze weg dan ziet de staatsmacht zich verplicht terug te trekken op haar 2de defensielijn, het brute repressiegeweld (b.v. mei 68).

De wederzijdse gevoelens van de "lage intelligentsia" (de meeste leraren, schrijvers, professoren e.d.) en de "hoge intelligentsia" (de opiniemakers)

gelijken sterk op deze tussen de hoge en de lage clerus 2 eeuwen terug. De "hogen" verachten de lagen, vinden hen achterlijk, maar tegelijkertijd vrezen ze hun streven naar boven, naar de macht. De "lagen" van hun kant koesteren voor de hogen een mengeling van fascinatie en achterdocht. Fascinatie voor het geslaagd zijn (zowel individueel als sociaal), achterdocht voor het arrivisme en de kuiperijen.

De solidariteit van de "lage intelligentsia" met de "hoge" wordt beloond met de medewerking van deze laatsten (complicité) in het stijgen van laag naar hoog. Deze promotie is tegelijkertijd een degradatie, aldus de auteur, in die zin dat aanzien en pseudo-productiviteit betaald moeten worden met een achteruitgang in creativiteit en persoonlijkheid.

Waar de "lage intelligentsia" zich relatief veilig voelen en naar organisatie streven, eisen de "hoge" hun "vrijheid" op, want ze moeten zichzelf verkopen en vormen aldus een gemeenschap van personen die enkel verschillen gemeen hebben en dagelijks geconfronteerd worden met een probleem zonder pasklare oplossing: hoe zichzelf door de "gelijken" als "ongelijk" (en dus nog hoger) laten erkennen. In deze kring valt men elkaar wel aan, maar bijna nooit frontaal en zeker niet fundamenteel.

Welke conclusies trekt Debray hieruit? Dat technologie en ideologie correleren: hoe complexer de techniek, des te eenvoudiger de ideologie en ook des te machtiger.

Het tijdperk van de "hoge intelligentsia" is dat van de geïnstitutionaliseerde on-intelligentie.

Informatie kost energie. Juiste informatie kost veel energie. De media, "zij die niets te zeggen hebben", geven geen juiste informatie.

Het irrationele is aan een onstuitbare opgang toe. Hoe meer de objectieve wereld "gerationaliseerd" wordt des te meer stimuleert het irrationele (waarvan de huidige media de grote exponent zijn) het subjectieve.

Laatste en eerste vraag: is er dan nog hoop? Debray stelt tegenover deze "politique du pire" de politiek van "het goede". "De moraal (met de kritiek als

belangrijk bestanddeel) is de laatste toevlucht voor de hopelozen".

Men kan Debray natuurlijk verwijten dat hij hoort bij de groep die hij aanklaagt, dat hij gebruik maakt van de media die hij verdoemt. Hij heeft zich deze vragen zelf gesteld en daarmee de kritiek gedeeltelijk geanticipeerd. De auteur geeft toe dat hij ook het spelletje, gedeeltelijk nog onbewust, heeft meegespeeld door o.a. op TV te verschijnen in een "debat" met zijn "gelijken". Maar gedeeltelijk motiveert hij dit "verraad" met de argumentatie dat men het milieu ("la société de pensée") in zijn werking moet kennen, er in moet zitten, om het aan te klagen. Na de publikatie van dit boek heeft hij dan ook consequent een uitnodiging van de Franse Televisie geweigerd.

Debray beroept zich ook niet op enige originaliteit wat zijn denkbeelden betreft. Reeds in 1840, zo vermeldt hij in het begin van zijn boek, beschreef Honoré de Balzac het medium als schakel tussen geld en macht. "*Sinds Balzac is alles in de perswereld en aan het kapitalisme veranderd, behalve zijn interne logica, en deze had Balzac reeds haarfijn beschreven.*"

Als ultieme motivatie besluit Debray als volgt: "*Ce livre n'est donc pas un énième pamphlet pour ou contre les intellectuels. Mais une explication rigoureuse de l'actuelle stratégie du calme. Au service d'une stratégie de dés-obéissance.*"

Misschien is dit boek een té eenzijdige benadering van onze samenleving, heel waarschijnlijk heeft Debray, bewust of onbewust, bepaalde dingen overgesimplifieerd of gewoon weggelaten. Dit zijn de tekortkomingen van iemand die probeert onze complexe samenleving in een relatief beperkte en daardoor te eenvoudige structuur te vatten.

Het doet volgens ons echter niets af aan de kwaliteiten van het boek. Door de leden van de "hoge intelligentsia" zal dit boek waarschijnlijk met een glimlachje (grimlachje?) terzijde worden geschouwen. Voor gewone mensen is de barrière van het intellectueel taalgebruik misschien te hoog. Wij hopen echter van niet, want voor hen en voor de nog kritische leden van de "lage intelligentsia" is dit bijna verplichte lectuur. Dat is dan ook Debrays verdienste.